

روند اجرای طرح تحول و نوآوری آموزش علوم پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان: بازخوانی یک تجربه

فریبا جوکار، احمد موحدیان عطار، نیکو یمانی*

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / ویژه‌نامه بسته‌های تحول و نوآوری در آموزش علوم پزشکی / ۱۳۹۶؛ ۱۷ (۱۵): ۱۴۳ تا ۱۴۶

مقدمه

تحول در نظام‌های آموزش عالی امری غیرقابل اجتناب در سراسر جهان است. عوامل پیش‌برنده تحول و تغییرات از نظر ماهیت جهانی و مشابه بوده اما اثرات آنها از کشوری به کشور دیگر و از منطقه‌ای به منطقه‌ای دیگر متفاوت است. یکی از عوامل قدیمی تحول در آموزش عالی فشارهای جامعه برای شفافیت و پاسخ‌گویی است و از عوامل جدید می‌توان به توسعه سریع فناوری، تغییر نیازهای جامعه برای مهارت‌های جدید در عصر جهانی شدن نام برد (۱). تغییر و تحولات در جوامع انسانی موجب دگرگونی در نگرش، ارزش‌ها و انتظارات انسان شده و در نتیجه وظایف نظام آموزش عالی سلامت نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد. دانشگاه به عنوان متفکرترین نهاد، در قبال تحقق آرمان‌های توسعه ملی مسؤول بوده و این موضوع ایجاب می‌کند تا دانشگاه به پویا سازی ارکان خود در انطباق با برنامه‌های توسعه بپردازد (۲). متفکرین براین باورند که زنده بودن و حرکت به سمت شدن ریشه در تحول دارد و اگر چیزی در حالت سکون باقی بماند ضرب آهنگ نابودی آن سریع‌تر خواهد بود. غلبه بر ثبات مستلزم به کارگیری مقدار زیادی از توجهات سازمانی است. در سال ۱۹۹۷ مدل بهبود آموزش و تحول مشتمل بر ۹ عنصر مطرح شد (شکل ۱). این عوامل به صورت مستقیم و غیرمستقیم با یکدیگر تعامل دارند. مقایسه این مدل با برنامه تحول و نوآوری در آموزش علوم سلامت بیانگر توجه این طرح به ابعاد تحول در آموزش است (۳).

* نویسنده مسؤول: دکتر نیکو یمانی (دانشیار)، گروه آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، مدیریت مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان ایران. yamani@edc.mui.ac.ir

دکتر فریبا جوکار (استادیار)، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، مدیریت مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران. faribajokar@yahoo.com؛ دکتر احمد موحدیان عطار (استاد)، گروه بیوشیمی بالینی، دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان ایران. [\(movahedian@pharm.mui.ac.ir\)](mailto:(movahedian@pharm.mui.ac.ir))

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۱۲/۱۲، تاریخ اصلاحیه: ۹۶/۱/۲۱، تاریخ پذیرش: ۹۶/۱/۲۸

شکل ۱: مدل عمومی بهبود آموزش و تحول (۳)

شرح تجربه

حوزه معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان پس از ابلاغ طرح از سوی معاون آموزشی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، دستیابی به اهداف طرح مذکور را در سه گام تعریف و اجرایی نمود. در اجرای هر برنامه تحول می‌بایستی دو بخش را مورد توجه قرار داد: ۱- پردازش مفاهیم مرتبط ۲- برنامه‌ریزی فعالیت‌های مراکز دانشگاهی (۴). در راستای پردازش مفاهیم مرتبط، گام اول که هدف آن ایجاد گفتمان تحول از طریق نزدیک نمودن دیدگاه‌ها در خصوص آنچه در این طرح مطرح شده بود اجرا گردید.

گام اول: ایجاد گفتمان تحول

هدف این مرحله از اجرای طرح تحول و نوآوری در آموزش علوم سلامت، قرارگیری بحث تحول در متن دانشگاه علوم پزشکی اصفهان (اعضای هیأت علمی، دانشجویان، مدیران) بود. همچنین می‌بایستی واژه‌های به کار گرفته شده در مباحث مربوط به این طرح و گفتگوها نیز از نظر مفهوم و معنا توسعه می‌یافت. در این راستا اقدامات زیر صورت گرفت:

- ۱- قرار دادن نسخه الکترونیک کتاب طرح تحول در تارنمای حوزه معاونت آموزشی و دانشکده‌ها
 - ۲- ارسال نسخه الکترونیک کتاب طرح تحول برای اعضای هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی
 - ۳- برگزاری کارگاه‌های بارش افکار با اعضای محترم هیأت علمی
 - ۴- تعیین رابطین طرح تحول برای هر دانشکده
 - ۵- برگزاری کارگاه‌های معرفی بسته‌های طرح تحول و نوآوری در آموزش
- از مواردی که در ایجاد گفتمان تحول بسیار تأثیرگذار بود، حضور ریاست محترم دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در جلساتی که به این منظور در سطح دانشگاه برگزار می‌گردد. ایجاد گفتمان فعالیتی مقطعی نیست و تداوم دارد.

گام دوم: طراحی ساختار اجرایی

برای اجرا و دستیابی به اهداف هر برنامه نیاز به تعریف و تعیین ساختار اجرایی با شرح وظایف معین و مشخص همراه

با پاسخ‌گویی است. تحول در مؤسسات آموزش عالی به عنوان یک فرآیند در نظر گرفته می‌شود که می‌توان آن را در قالب بالا پایین برنامه‌ریزی و مدیریت نمود در عین این که التزام و پیروی پایین بالا وجود داشته باشد (۵). در این راستا دبیرخانه طرح تحول و نوآوری دانشگاه علوم پزشکی اصفهان ساختار اجرایی را طراحی و شرح وظایف هر بخش از ساختار را تعریف نمود. براساس این ساختار و شرح وظایف تعیین شده، مسئولیت هر بسته با توجه به توانمندی‌ها و تخصص به یکی از اعضای هیأت علمی و اسپاری شد. مسئول بسته با توجه به اهداف بسته، تیم عملیاتی خود را انتخاب نمودند. جلسات با مسئولین بسته‌ها و اعضا کمیته‌های تخصصی با دو هدف ایجاد گفت‌وگو و عملیاتی نمودن هر بسته به صورت دوره‌ای برگزار گردید.

دانشگاه علوم پزشکی اصفهان با ساختار اجرایی طراحی شده در سه بخش کمیته‌های تخصصی، رابطین طرح تحول و کمیته‌های تحول دانشکده‌ای، سعی نموده است تا این موضوع را مورد توجه قرار دهد. در این زمینه بخصوص ترکیب کمیته‌های تخصصی و انتخاب رابطین دانشکده‌ها در برگزیده مفهوم تیم‌های بین‌بخشی است.

گام سوم: رصد

اجرای هر برنامه بدون رصد و پایش و دریافت بازخورد جهت اصلاح مسیر امکان‌پذیر نیست. در این راستا دبیرخانه طرح تحول با برگزاری جلسات منظم با مسئولین بسته‌ها و دریافت گزارش‌های دوره‌ای، برپایه داده‌های دریافتی پایش اجرای برنامه طرح تحول در آموزش پزشکی را دنبال می‌نماید. همچنین در راستای نتایج حاصل از رصد به بازاریابی پیرامون نحوه کار و ابعاد هر بسته پرداخته می‌شود. از سویی دیگر شناخت بیشتر از بستر اجرایی برنامه تحول (بخش انسانی و ساختاری) در قالب پروژه‌های تحقیقاتی ارائه شده در رابطه با هر بسته نیز از اهداف این گام است. این اطلاعات به توسعه اهداف بسته‌ها کمک شایان توجهی می‌نماید.

بحث / نکات آموخته شده

مفهوم تحول در نظام آموزش عالی یک مفهوم سیال، قابل توسعه و پیچیده است که می‌توان آن را از طریق بازاریابی در خصوص نیروهای داخلی و بیرونی مؤثر بر آموزش عالی و تجارب ناشی اجرای طرح تحول و نوآوری مورد بازنگری یا توسعه قرار داد (۸). اجرا طرح تحول و نوآوری در آموزش پزشکی را شاید بتوان به عنوان یک شیف پارادایم در نظام آموزش عالی سلامت مطرح نمود. چرا که مباحث متعددی که همراه با این طرح عنوان شدند مانند محیط‌های یادگیری جدید که دربرگیرنده تعامل نیز است، یادگیری ترکیبی و اعتباربخشی همگی نیازمند پاسخ ساختار نظام آموزش عالی سلامت است و این پاسخ‌ها دربرگیرنده ایده‌های خلاقانه است (۶). در هر سازمان (دانشگاه) عواملی هستند که روند ایجاد و پذیرش تحول و تغییرات را تسهیل می‌نمایند از جمله مطرح شدن گسترده موضوع (widespread conversation)، تیم‌های آکادمیک بین‌بخشی (cross-department team) و آموزش کارکنان را می‌توان ذکر نمود (۷).

نتیجه‌گیری

در راستای تداوم طرح تحول و نوآوری در آموزش علوم سلامت، علاوه بر پیگیری برنامه عملیاتی مرتبط به بسته‌های تحول، چالش‌های برنامه که می‌بایستی از این پس مورد توجه قرار گیرند، شامل موارد زیر می‌باشد:

۱- نارسایی در ایجاد و توسعه ترمینولوژی مشترک

۲- عدم درک مشترک از رویکرد جامع در خصوص اجرای موفقیت آمیز

۳- ایجاد توافق در خصوص چگونگی اندازه‌گیری موفقیت

۴- تعادل بین استفاده از انگیزه‌های درونی و بیرونی

۵- گروه تعیین‌کننده نشانگرهای کلیدی عملکرد

مورد توجه قرار ندادن این چالش‌ها، می‌تواند موفقیت در اجرای برنامه را با خطر مواجه ساخته و به شکل‌گیری نیروهای سدکننده تغییر کمک می‌شود(۴).

قدردانی

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند که از کلیه کسانی که در اجرای هرچه بهتر طرح تحول و نوآوری آموزش علوم پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان مشارکت فعال داشتند به ویژه مسئولین محترم بسته‌ها و اعضای کارگروه هر بسته، تشکر و قدردانی را نمایند.

منابع

1. Kwiek M. Social and cultural dimensions of the transformation of higher education in Central and Eastern Europe. *Higher Education in Europe*. 2001;26(3):399-410.
2. Tabibi S. Necessities of revolution in higher education management to fulfill national development objectives. *jha*.31-1:(1)1;1997 .
3. Veiss. H. Tageer va tahavol dar amoozesh alee baryepasokhgoee bh niazehaye bazar kasb va kar.
4. Mader GS, Dzulkifli Abdul Razak C, Mader C, Scott G, Abdul Razak D. Effective change management, governance and policy for sustainability transformation in higher education. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*. 2013;4(3):264-84.
5. Barth M. Many roads lead to sustainability: a process-oriented analysis of change in higher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 2013;14(2):160-75.
6. Garrison DR, Akyol Z. Role of instructional technology in the transformation of higher education. *Journal of Computing in Higher Education*. 2009;21(1):19.
7. Eckel PD, Kezar A. Key strategies for making new institutional sense: Ingredients to higher education transformation. *Higher Education Policy*. 2003;16(1):39-53.
8. Du Preez P, Simmonds S, Verhoef AH. Rethinking and researching transformation in higher education: A meta-study of South African trends. *Transformation in Higher Education*. 2016;1(1):7.